

5. Подання фінансової звітності (IAS 1 «Presentation of Financial Statement») [Електронний ресурс]: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1. – Режим доступу: <<http://www.minfin.gov.ua/file/link/320282/file/IAS%2001.pdf>>.
6. Дохід (IAS 18 «Revenue») [Електронний ресурс]: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18. – Режим доступу: <<http://www.minfin.gov.ua/file/link/320291/file/IAS%2018.pdf>>.
7. Рувер Р. Как возникла двойная бухгалтерия / Р. Рувер; перевод с англ. А. Мухина; под ред. Н. Вейцмана. – М.: Госфиниздат, 1958. – 67 с.
8. Сапрыкин В.Н. Методология учета расходов будущих периодов на основе принципа соответствия понесенных расходов полученным доходам [Электронный ресурс]: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.12 / В.Н. Сапрыкин. – СПб., 2008. – 318 с. – Режим доступа: <<http://www.dslib.net/bux-uchet/saprykin.html>>.
9. Соколов Я.В. Бухгалтерский учёт: от истоков до наших дней: учеб. пособие / Я.В. Соколов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
10. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 496 с.
11. Соколов Я.В. Финансово-распределительные счета: отражение доходов и расходов по отчётным периодам / Я.В. Соколов, В.В. Патров, В.А. Быков // Бухгалтерский учёт. – 2007. – № 6. – С. 46-52.

УДК 330.14/.32

Тимчина Л.І. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОБ'ЄКТИВНО ІСНУЮЧА ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

У статті розглядається категорія «власний капітал» в історичному аспекті, виявлені розбіжності в трактуванні цієї облікової категорії. Сформовано поняття інформаційної сутності власного капіталу та наведено його оцінку як об'єктивно існуючої економічної категорії, що забезпечує процес фінансування господарської діяльності підприємств.

Ключові слова: власний капітал, інформаційна сутність, господарська діяльність.

Реформування бухгалтерського обліку в Україні спричинили істотні зміни в методології обліку, тому багато робіт вчених, бухгалтерів і аудиторів, що практикують, спрямовано на реформування та вдосконалення методології обліку.

Проте на думку деяких авторів, «...адаптація обліку до сучасних умов повинна супроводжуватися не так зміною його методології, як переорієнтацією філософії обліку – сутності інформаційних функцій, формування економічної політики підприємства, кругообігу (ефективності) функціонування капіталу, розуміння економічних облікових категорій і вплив на них різних аспектів – юридичних, політекономічних, фінансових, економетричних та ін.» [3]. Нині чинна облікова система хоч і виходить за параметри бухгалтерських рахунків та

подвійного запису, усе ж таки залишається економіко-правовою системою. І тому її нахил до економічної сутності та природи бухгалтерських категорійних понять є найважливішим.

Слід зазначити, що капітал є фундаментальною основою діяльності підприємства. Це показник привабливості, надійності, кредитоспроможності підприємства. Зараз, коли акціонування та корпоратизація набули великих масштабів, для підтвердження інвестиційної привабливості й ліквідності підприємств важливе значення має формування та управління власним капіталом, дослідження якого можна спостерігати у працях І. Белобжецького, Ф. Бутинця, З. Голова, В. Добровського, О. Єфімової, В. Завгороднього, М. Крейніної, Я. Крупки, Б. Литвина, Є. Мниха, В. Новодворського, В. Сопка, Я. Соколова, Б. Вусаня, І. Фаріона, З. Шхарабана, Л. Шнейдмана та інших авторів, які започаткували теоретичне обґрунтування та подальшу розробку цієї проблеми.

Мета роботи – дослідження й оцінка теоретичних засад, щодо формування інформації про власний капітал як економічної категорії та її вплив на функціонування підприємств.

Створення в Україні ринкової інфраструктури і трансформація бухгалтерського обліку відповідно до світових стандартів зумовили введення в економічну термінологію поняття «власний капітал».

Аналіз світової і вітчизняної економічної літератури свідчить про різноманітність підходів до з'ясування природи капіталу. В той же час майже всі автори однастайні в тому, що капітал – це вартість, яка зростає в ході використання та здатна у своєму русі приносити дохід.

Термін «капітал» походить від латинського *capitalis*, що означає основний, головний. Такий підхід не завжди виправданий, тому що капітал має різні форми прояву та механізми функціонування й обігу. Термін «капітал» з'явився ще в XII - XIII ст. і означав засоби, склад товарів, суми грошей, гроші, позичені під відсоток. Поступово цей термін починає вживатися у вузькому значенні – як грошове багатство виробника або покупця.

Відомо, що відповідно до принципів наукового світогляду меркантилістів капіталом вважали золото, гроші. При цьому основним джерелом формування капіталу в цьому його розумінні вони визнавали позитивний торговельний баланс. Фізіократи під капіталом, як основним багатством, розуміли землю і вкладені в неї кошти. Представники класичної політекономії поглибили дослідження суті капіталу. Так, Адам Сміт констатував, що капітал людини – це та частина його власності, з якої вона розраховує мати дохід. Видатний економіст стверджував, що накопичення капіталу є головною рушійною силою економічного прогресу [4].

У своїй книзі «Вартість і капітал» Дж. Хікс подає різні підходи до визначення капіталу – як сукупність засобів виробництва або як грошової суми, яка використовується в господарських операціях з метою отримання доходу. У останній третині XIX ст. в західній економічній теорії посилювався вплив «матеріалістів», тобто прибічників теорії капіталу як сукупність предметів, які характеризуються певними загальними ознаками. До них А. Хікс залучає А. Маршалла і А. Пігу. Значного поширення набула точка зору на капітал як на один із

засобів виробництва, що поряд із землею, працею та підприємницькою діяльністю дає дохід. Основоположником такого підходу можна вважати французького економіста Ж.Б. Сіючі.

Дж.Ст. Мілль у своїй другій фундаментальній теоремі стверджує, що «капітал – це результат заощаджень». У той же час він зазначає: «Хоча капітал і є результатом заощаджень, він може використовуватися» [4].

У системі марксистського економічного вчення дослідженню категорії капіталу відводиться центральне місце. К. Маркс у своїй праці «Капітал» стверджує, що товарообіг є початковим пунктом капіталу. На його думку, кожен новий капітал коли вперше з'являється на товарному або грошовому ринку, має форму грошей – грошей, які шляхом певних процесів повинні перетворитися на капітал.

Нобелівські лауреати Р.К. Мертон і Зви Боді вважають, що споруди, машини, устаткування та інші ресурси, які використовуються у виробничому процесі, називаються фізичним капіталом. Акції, облігації та кредити, які дають можливість фірмам фінансувати придбання фізичного капіталу, називаються фінансовим капіталом [2].

В українській науковій літературі є декілька точок зору на сутність капіталу. Зокрема, одні науковці вважають, що капітал – це авансовані підприємцями в засоби виробництва грошові ресурси та кошти на оплату найманої праці, які в процесі своєї продуктивної взаємодії забезпечують зростання вартості та збагачення підприємців. У інших джерелах стверджується, що капітал – це сукупні ресурси, які використовуються в підприємстві, сума накопичених матеріальних благ, результат минулої діяльності та засіб для наступної виробничої або комерційної діяльності. При цьому розрізняють капітал виробничий і невиробничий, основний і обіговий, постійний і змінний.

Серед сучасних українських учених, на нашу думку, найвдаліше сутність, форми прояву, механізми формування та використання капіталу трактував І.О. Бланк. Для забезпечення всебічного аналізу суті капіталу він розглядає його з різних точок зору. В першу чергу, як носій економічних характеристик, капітал є об'єктом економічного управління на макро- і на мікрорівні будь-яких економічних систем. По-друге, Бланк розглядає капітал як накопичену вартість. По-третє, він розглядає капітал як виробничий ресурс. У теоріях капіталу його характеристика як виробничого ресурсу посідає центральне місце. Проте не менш важливим є четвертий підхід, який передбачає трактування капіталу як інвестиційного ресурсу. З таких позицій можна розглядати капітал і як джерело доходу. Ці прибутки можуть бути і відсотками, і результатом самозростання капіталу в процесі обігу. Окрім цих підходів, І.О. Бланк трактував капітал як об'єкту купівлі-продажу, власності та розпорядження. З позицій оцінки платоспроможності капітал можна розглядати як носій факторів ризику і, на противагу цьому, як носій факторів ліквідності.

Різноманітність поглядів на таку економічну категорію, як капітал свідчить про його багатоаспектність.

У таблиці 1 наведені основні характеристики капіталу, які дають можливість у повному обсязі зрозуміти його сутність.

Таблиця 1 – Економічна сутність капіталу, основні характеристики

Економічна сутність	Обґрунтування характеристик капіталу підприємства
1	2
1. Фактор виробництва	У економічній теорії визначають три основні фактори виробництва, які забезпечують господарську діяльність підприємств: – капітал; – земля та інші природні ресурси; – трудові ресурси. У системі цих факторів виробництва капіталу відводиться пріоритетна роль, оскільки він об'єднує всі фактори в єдиний виробничий комплекс
2. Об'єкт власності та поширення	Капітал може бути носієм усіх форм власності – індивідуальної, колективної та загальнодержавної. При цьому визначаються певні пропорції його використання, які виявляються в співвідношенні власного і позикового капіталу
3. Об'єкт купівлі-продажу	Капітал формує особливий вид ринку – ринок капіталу, який характеризується попитом, пропозицією та ціною. Попит на капітал породжує прагнення до накопичення капіталу як інвестиційного ресурсу та фактора виробництва.
4. Вимір ринкової вартості	Таким є власний капітал підприємства, який визначає обсяг його чистих активів. У той же час обсяг власного капіталу, який використовує підприємство, одночасно характеризує і потенціал залучення ним позикових фінансових коштів, які забезпечують отримання додаткового прибутку. Разом з іншими, менш значущими факторами, формується база оцінки ринкової вартості підприємства
5. Накопичена цінність	Як накопичена цінність капітал розглядається у формі запасів, сформованих в усіх секторах економіки. На підприємствах капітал як накопичена цінність характеризується запасом основних засобів, нематеріальних активів, ринкових цінних паперів, товарно-матеріальних цінностей і т. ін.
6. Носій фактора ліквідності та ризику	Рівень ліквідності капіталу визначається періодом часу, упродовж якого інвестований капітал у певних його формах і видах може бути конвертованим у грошову форму без втрати його реальної ринкової вартості. Чим нижчим є мотивний період конверсії раніше інвестованого капіталу в грошову форму, тим вищим рівнем ліквідності характеризується інша форма його використання в економічному процесі. Поняття ризику тісно пов'язане з поняттям прибутковості капіталу в процесі його використання. Об'єктивний зв'язок між рівнем прибутковості та ризику використання капіталу має прямопропорційний характер.

Продовження таблиці 1

1	2
7. Джерело доходу	Потенційна здатність приносити дохід є однією з основних характеристик капіталу. Прибуток на капітал має форму процентного доходу, що отримують власники. Економічним обґрунтуванням процентного доходу є ефектом використання капіталу як інвестиційного ресурсу або фактора виробництва. Розмір доходу на капітал, що отримує його власник, становить основу формування витрат на його залучення і використання в економічному процесі та визначається терміном «вартість капіталу»

Висновок. У момент створення підприємства його стартовий капітал утілюється в активах, інвестованих засновниками, і є вартістю майна підприємства. Отже, можна зробити висновок, що капітал – це накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі засобів і реальних капітальних товарів, вкладеним його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу. Таким чином, власний капітал підприємства як об'єктивно існуюча економічна категорія забезпечує процес фінансування господарської діяльності підприємств та є важливим фактором їх розвитку і національної економіки України в цілому.

Список літератури

1. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: навч. курс / І.А. Бланк. – К.: Ніка-Центр Ельга, 2001. – 528 с.
2. Соколов Я.В. Бухгалтерський облік: від витоків до наших днів: навч. посіб. / Я.В. Соколов. – М.: Аудит, ЮНІТІ, 1996. – 638 с.
3. Яремко І.Й. Економічні категорії в методології обліку: монографія / І.Й. Яремко. – Л.: Каменяр, 2002. – 192 с.
4. Бричхем Е. Основи фінансового менеджменту / Е. Бричхем. – К.: Молодь, 2002. – 1000 с.

УДК 336.225.3

Тімарцев О.Ю., канд. екон. наук (ДонНУЕТ, Донецьк)

ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКОВОГО БОРГУ

Проаналізовано динаміку, структуру податкового боргу по Державній податковій адміністрації в Запорізькій області, проведено його порівняльну оцінку з переплатами платників податків. Систематизовано методи, спрямовані на стягнення податкового боргу, надано оцінку їх дієвості. Обґрунтовано заходи, орієнтовані на підвищення ефективності адміністрування податкового боргу.

Ключові слова: податковий борг, адміністрування, ефективність, платник, податки, переплата.